

KROPPEDAL

Museum for Astronomi • Nyere tid • Arkæologi

Afdeling for Arkæologi

Rapport om de arkæologiske undersøgelser ved
Poppelgården syd for Avedøre Landsby.
TAK 1352 Poppelgården.

Kroppedal, Museum for Astronomi • Nyere tid • Arkæologi

Kroppedals Allé 3, 2630 Taastrup

Tlf.: 43 30 30 00, Fax: 43 30 30 03, E-mail: kontakt@kroppedal.dk

www.kroppedal.dk

September 2007

Indholdsfortegnelse

Indledning

Landskabet

Fortidsminder i området

Udgravningens resultater og perspektiver

Naturvidenskabelige undersøgelser

Udgravningens data

Udgravningens metode

Beskrivelse af forhistoriske anlæg

Yngre stenalder/bondestenalder

Indledning

Teknik- og Miljøudvalget i Hvidovre Kommune besluttede på et møde den 8. oktober 2003, punkt 16, at meddele en tidsbegrænset landzonetilladelse for 4 år til etablering og anvendelse af 2 græs fodboldbaner på ejendommen matr.nr. 2r, Avedøre. Nærværende rapport omfatter de arkæologiske undersøgelser, der fandt sted i marts måned 2007 forud for anlæggelse af græsbaner på et areal vest for Byvej 98 i Avedøre og syd for gården Poppelgården. Hvidovre Stadion ønsker at etablere to fodboldgræsbaner i umiddelbar tilknytning til Avedøre Stadion. Via Hvidovre Kommune blev Kroppedal Museum orienteret om det kommende anlægsarbejde. Museet vurderede, at der var mulighed for tilstedeværelse af jordfaste fortidsminder indenfor arealet og anbefalede en arkæologisk undersøgelse af arealet, forud for byggemodningen.

Sagens gang: den 24. marts 2003 fremsendte Hvidovre Stadion en ansøgning om at etablere fodboldbaner på et areal i Avedøre til Hvidovre Kommune. Kommunen orienterede den 24. juli 2003 Kroppedal Museum om ansøgningen og udbad sig evt. bemærkninger. Den 11. august 2003 fremsendte museet en bemærkning om, at det påtænkte anlægsarbejde indebar risiko for, at ødelægge fortidsminder omfattende af museumslovens §

27 (nuværende lov nr. 1505 af 14. december 2006), og anbefalede en forudgående arkæologisk undersøgelse af arealet i henhold til museumslovens § 26, stk. 2. Den 8. oktober 2003 behandlede Hvidovre Kommune ansøgningen og besluttede, at give tilladelse til etablering af to græs fodboldbaner. Den 15. november 2006 fremsendte Hvidovre Stadion et kort over det område, hvor fodboldbanerne skulle etableres, til museet. Den 12. december 2006 fremsendte museet et budget for en arkæologisk forundersøgelse til Kulturavsstyrelsen. Den 19. december 2006 godkendte Kulturavsstyrelsen budgettet. Den 19. februar 2007 godkendte bygherre budgettet. Den 28. marts 2007 fremsendte museet et budget for en egentlig udgravning til Kulturavsstyrelsen, det blev godkendt samme dag. Forundersøgelsen og den egentlige udgravning blev finansieret af bygherre.

Kroppedal – Museum for Astronomi, Nyere tid, Arkæologi er ansvarlig for undersøgelsen. Originaldokumentation og oldsager opbevares på museet.

Kontaktperson: Jette Holm Hansen, Hvidovre Stadion, Sollentuna Allé 1-3, 2650 Hvidovre.

Den arkæologiske udgravning var genstand for avisartikler i henholdsvis Hvidovre Avis og Vestegnen onsdag 28. marts 2007.

Landskabet

Det berørte areal ligger vest for Byvej 98 i Avedøre, syd for gården Poppelgården. Arealet er beliggende på en stor flad lavtliggende moræneslette omkring 8 meter over havet DNN. Undergrunden består af let sandet moræneler. Nærmeste større vådområder er Harrestrup Å ca. 3 km øst for lokaliteten og kystlinien ca. 2 km syd for lokaliteten.

Den arkæologiske forundersøgelse er i gang

Fortidsminder i området

Fundene fra Poppelgården er fra yngre stenalder. I en radius af 1 km fra det udgravede areal kendes der ingen bosættelser eller grave fra nogen periode af oldtiden. Nærmeste samtidige boplads har ligget knap 1½ km nordvest for Poppelgården ved Tavlebakkegård, hvor museet tidligere har

undersøgt en grube med keramik. Knap 1½ km mod sydvest er der blevet opsamlet flint på marken, der kan dateres til samme periode. Nærmeste begravelse fra perioden findes mere end 2 km væk i Brøndbyskoven.

Udgravningens resultater og perspektiver

Undersøgelsen forløb i to etaper, en forundersøgelse og en egentlig udgravning. Forundersøgelsen omfattede et 12.000 m² stort areal. Den egentlige udgravning omfattede et felt på ca. 550 m². Der fremkom på det meste af arealet kun spredte anlægsspor i form af stolpehuller og gruber. Midt på arealet var der imidlertid en koncentration af stolpehuller og gruber. Under prøvegravningen blev en grube undersøgt og derved fremkom et afslag fra en sleben tyndnakket økse og et stort lerkarskår med mønster udført med en beviklet snor. De kan dateres til begyndelsen af yngre stenalder og arkæologerne viste da, at de stod overfor en mindre bosættelse. Der kendes kun få af sådanne bosættelser så langt fra kysten som 2 km og en udgravning ville kunne give vigtige spor omkring bøndernes afgrøder og husdyr. På baggrund af ovenstående blev det derfor besluttet, at foretage en egentlig udgravning af området. I jordprøver blev der blandt andet fundet hasselnøddeskaller.

Ved den egentlige udgravning blev der registreret 11 stolpehuller, fire områder med kulturlagsrester, to gruber og en brønd. Samtlige anlæg formodes at stamme fra den samme periode af yngre stenalder, det man kalder tidligneoolitikum, mere præcist den sidste del af tidligneoolitikum, som er perioden fra 3500 til 3200 f. Kr. På stedet har ligget en lille, men permanent bosættelse fra perioden. Trods ihærdig eftersøgning lykkedes det ikke at finde spor efter et beboelseshus, men de såkaldte kulturlag, der i virkeligheden er rester af affald fra bosættelsen, samt en brønd vidner om, at datidens bønder havde fast bopæl netop der.

Brønden aftegnede sig i overfladen som en cirkelrund plet

Brønden: Brønden var mere end 2 meter dyb. I kanten af brønden var der spor af store stolper, som formentlig blev anvendt dengang stenalderens bønder gravede brønden. Måske har der været et hejseværk eller andet til at få jorden op. Det kan også have været nød-

vendigt med mellemrum at oprense brønden for affald og urenheder. En meter nede i brønden fandt arkæologerne to små skiveøkser af flint. Økserne er intakte og den ene tilmed slebet. Økserne har formentlig været placeret ved siden af hinanden i brønden, som et lille offer. Det var meget almindeligt at ofre redskaber i moser og søer i yngre stenalder, og åbenbart gjorde man det også i en brønd man selv havde gravet. Vandet havde stor betydning i yngre stenalder og var ofte forbundet med rituelle handlinger. Økserne er ret små, og tidligere har man da også kaldt sådanne små redskaber for "legetøj". Det er der dog ingen grund til at tro, at de har været. Datidens bønder har haft behov for forskellige flintøkser, både store og små.

Kulturlagene: Kulturlagene er ophobet affald som blev bortkastet fra bosættelsen. I kulturlaget var der store mængder af lerkarskår, flintafslag og -redskaber og dyreknoglefragmenter. En del af keramikken er ornamenteret med meget fine mønstre og må stamme fra en husholdnings bestand af smukke potter og kander. Mange af oldsagerne er meget fragmenterede og minder om affald. Dog var der også hele oldsager i kulturlaget. Blandt andet kan nævnes en hel 10,5 cm lang flække, der har været brugt som kniv. Flækken blev fundet umiddelbart ved siden af en dyreknogle, der er blevet skåret over; med flækken måske?

Udgravningen af den lille tidligneolitiske bosættelse ved Poppelgården er meget vigtig for vores kendskab til, og forståelse for oldtiden i Avedøre. I et større perspektiv kan undersøgelsen bidrage til at kaste lys på den tidligneolitiske indlandsbosættelse, som kun kendes i begrænset omfang i Danmark.

De små økser fra brønden

Naturvidenskabelige undersøgelser

Under udgravningen blev der taget jordprøver til makrofossilanalyse, det vil sige analyser af korn med videre, der kan fortælle noget om, hvad der blev dyrket på markerne og hvad der blev indsamlet. Analyserne har vist at bønderne dyrkede byg og hvede, og indsamlede hasselnødder. Muligvis har de også samlet frø fra planten skræppe, der er spiselige, samt hindbær.

Udgravningens data

Forundersøgelsen fandt sted den 7. marts 2007. På baggrund af forundersøgelsens resultater blev der foretaget en egentlig udgravning i dagene 22.-23. marts og 28.-30.

marts 2007. I undersøgelserne deltog museumsinspektør Lotte Reedtz Sparrevohn og stud. mag. Susan Pallesen.

Museumstekniker Jan Poulsen foretog den elektroniske opmåling. Gravemaskinen, en bæltfremført Daewoo 220 gravemaskine påmonteret en to meter bred rabatskovl, er ejet og blev styret af entreprenør Hans Christensen. Endvidere bistod medlemmer af Vestegnens amatørarkæologiske forening Tværpilen ved udgravningen af kulturlag og gruber.

Udgravningens metode

Med gravemaskinen blev der trukket otte såkaldte søgegrøfter henover arealet. Ingen af søgegrøfterne blev ført hele vejen igennem arealet p.g.a. en lille asfaltsti, der løber midt på arealet. På den vestlige del har der indtil for nylig ligget en ridestald. På dét område blev der ikke trukket søgegrøfter fordi det var ødelagt. I det nordøstlige område lå der så meget vand, at der heller ikke kunne trækkes søgegrøfter. I det sydøstlige hjørne var der områder med stabilgrus og nedbrydningsaffald. Hele arealet var desuden meget forstyrret af moderne drænrør og slaggefyldte render, der formentlig har haft en funktion i forbindelse med et tidligere gartneribrug. De aftegninger af stolpehuller og gruber, der tegnede sig i undergrundsgrunden blev fladeskovlet, indridset og markeret med en

markeringspind, og umiddelbart derefter elektronisk indmålt.

Beskrivelse af forhistoriske "anlæg"

På en arkæologisk udgravning observerer man farveforskelle i jorden. Skyldes farveforskellene aktiviteter i oldtiden, f.eks. nedgravning af en træstolpe til et hus, kaldes de et anlæg.

Kulturlag

Begrebet dækker over menneskelige aktiviteter, der har medført en ophobning af affald i form af nedbrudt organisk materiale opblandet med ituslåede lerkar og andet husholdningsaffald. Sådanne lag findes ofte i naturlige lavninger tæt på husene, hvor det har faldet beboerne let at efterlade deres affald. Formentlig har disse affaldslag haft ret stor udstrækning på store dele af bopladsområderne, særligt ved gårde, der har eksisteret gennem flere generationer. At de i dag ofte kun findes i naturlige lavninger, må foruden det bevidste valg af disse områder til affaldsdeponering, ligeledes være betinget af, at lagene her har ligget bedre beskyttet mod den moderne pløjning og derfor stadig findes.

Stolpehuller

Et stolpehul ses ofte som en cirkulær plet på mellem ca. 20 og 50 cm i diameter. Det er meget forskelligt hvor meget af stolpehullets

dybde, der er bevaret. Ofte er de mellem 10 og 40 cm dybe. I nedgravningen til stolpen kan det indimellem iagttages, hvor selve træstolpen har stået.

Den lange flække fra et kulturlag

Gruber

En grube er en fællesbetegnelse for nedgravninger af forskellige størrelser og til forskellige formål. De kan være mange meter store og flere meter dybe. Den samme grube kan have haft forskellige funktioner. F.eks. kan man have gravet hullet for at skaffe råstoffer i form af ler eller sand, hvorefter hullet er blevet opfyldt med affald fra bopladsen. Det er derfor ofte i gruber man finder mange oldsager.

Huse

Husene var bygget af træ. Taget blev båret af en række tagbærende stolper, der stod enten som en enkelt række centralt placerede stolper ned gennem huset (to-skibede huse) eller som

to rækker stolper placeret parvis ned gennem huset (tre-skibede huse). Derudover kan der sommetider observeres vægforløb i form af rækker af mindre stolper, som indrammer de tagbærende stolper. Vægkonstruktionen ved vi ikke så meget om, men den kan være udført af flettede vidjer, beklasket med ler. En anden mulighed er, at væggene har været opført som en stav- eller bulkonstruktion. På grund af byggematerialerne havde et hus en begrænset levetid. Man regner med omkring 30 år. I Danmark var husene i yngre stenalder to-skibede, mens de i bronzealder og jernalder typisk var tre-skibede. De fleste hovedhuse var orienteret øst-vestligt, det kan skyldes ønsket om maksimal solindstråling.

Yngre stenalder

Yngre stenalder også kaldet bondestenalder også kaldet neolitikum (3900 - 1700 f. Kr.). Omkring 4000 år før vor tidsregning blev man i Sydsandinavien agerbrugere. I agerbrugssamfund ernærer man sig gennem korndyrkning og husdyrhold. Det betyder, at man i større udstrækning bliver bofast inden for et nærområde, og kun lejlighedsvis gør udflugter væk f.eks. for at udnytte sæsonbetonede jagt- eller fiskeriressourcer. Agerbruget opstod i Nærorienten ca. 9000 f. Kr. og bredte sig herefter op gennem Europa. Omkring 4000 f. Kr. kan man i Danmark spore en kulturændring væk fra jæger- og

samlersamfundet. Skiftet har dog ikke været så dramatisk i første omgang. I de første 1000 år har husdyrhold og korndyrkning formentlig blot været et supplement til husholdningen, og man har i stor udstrækning stadigvæk benyttet sig af naturlige ressourcer i form af jagt, fiskeri og indsamling. Af husdyr har man primært holdt svin, kvæg, får og geder. Tamkvæget og -svinet, som har sine rødder i henholdsvis uroksen og vildsvinet er ikke et resultat af en lokal domesticering, men er formentlig indført sydfra sammen med viden om, hvordan man kunne dyrke jorden.

Tragtbægerkultur (3900 - 2800 f. Kr.).

I den første del af bondestenalderen, der kaldes tragtbægerkulturen blev agerbruget etableret. De første små grupper af bønder slog sig ned hvor skoven ikke var så tæt, og oprettede små marklodder ved at rydde skoven. Da jorden hurtigt blev udpint, måtte man med jævne mellemrum flytte og oprette nye marklodder. Man boede enten i relativt små hytter eller i rektangulære træbyggede huse, med én familie i hvert hus.

Ud over at begrave sine døde i almindelige jordfæstegrave under flad mark, byggede man store monumentale grave i form af runde eller aflange høje. I begyndelsen konstruerede man træbyggede gravkamre, senere byggede man mindre stenkamre (dysser) og til sidst store stenkamre med en lang stenbygget indgang

(jættestuer). Storstensgravene kan have været tilknyttet samfundets elite og de har på meget synlig vis markeret hvor slægten og forfædrene hørte til. Der er i dag ca. 2700 dysser og jættestuer bevaret, hvilket man regner med er under 10% af det oprindelige antal. De store sten har været eftertragtet i forbindelse med senere anlægsarbejder, f. eks ved byggeriet af jernbanen i 1849. Samfundet var præget af en rig kult, der afspejler et liv med mange ritualer og en

stærk forfædre dyrkelse. I forbindelse med storstensgravene blev der sommetider foretaget en rituel pløjning eller afbrænding af jorden, hvor gravene blev opført, og der blev hensat lerkar med mad og drikke ved gravene. Derudover ofrede man lerkar og økser i moser og søer gennem hele bondestenalderen, måske for at vinde forfædrenes gunst. Ved særlige lejligheder blev mennesker og dyr slået ihjel, og nedsænket i moserne.

Ornamenteret keramik fra et kulturlag

Dataliste

Ansvarsmuseum: Kroppedal - Museum for Astronomi, Nyere tid, Arkæologi.

J.nr.: TAK 1352.

Kulturarvstyrelsens j.nr.: 2003-2122-1591.

Stednummer: 020202, sb. 19. Brøndbyøster sogn, Smørum herred, Københavns amt.

Ansvarshavende leder: Museumsinspektør Anne B. Hansen.

Daglig leder, samt beretningsansvarlig: Museumsinspektør Lotte Reedtz Sparrevohn.

Studenter: Stud. mag. Susan Pallesen.

Fundbearbejdning er foretaget af museumsinspektør Lotte Reedtz Sparrevohn og museumsinspektør Anne B. Hansen.

Gravemaskinen blev ført af entreprenør Hans Christensen.

Opmåling med GPS blev foretaget af museumstekniker Jan Poulsen.

Bearbejdning af opmålte planer er foretaget af museumstekniker Jan Poulsen.

Konserveringsarbejdet er udført af konserveringstekniker Lone Brorson Andersen.

Naturvidenskabelige undersøgelser er foretaget af cand. scient Annine S.A. Moltsen, firmaet NOK

Natur og Kultur.